

Večerka, Radoslav

Paleoslovenistika

In: *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně : literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy*. Dorovský, Ivan (editor). 2. dopl. a rozš. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 1993, pp. 19-21

ISBN 8021005890

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126861>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

nálních výkladů slov i jako průkopník nových metod etymologického bádání. Publikoval tiskem celkem 348 prací, z toho čtyři knižní.

Poněkud jinak je zaměřena pedagogická a zvláště badatelská činnost Machkova žáka a nástupce A. Erharta (→). V jeho pedagogické činnosti zaujímají důležité místo přednášky z obecné jazykovědy, vyžadované studijními plány filologických oborů. Více než slovanské jazyky poutají ovšem Erhartovu pozornost jazyky baltské a indoíránské. Svědectvím toho jsou mj. první česky psané mluvnice těchto jazyků, jež vzešly právě z jeho pera. Hlavním polem Erhartova bádání je však morfologická stavba indoevropských jazyků. Kromě řady článků věnoval této problematice již tři knižní práce.

Adolf Erhart

PALEOSLOVENISTIKA

Jako zvláštní studijní obor se staroslověnština na filozofické fakultě v Brně nestudovala, tvořila však — stejně jako na většině světových univerzit, kde se pěstuje slavistika — povinnou složku studia slovanské filologie. Adepti oboru ji poznávají jednak pro ni samu, aby se jejím prostřednictvím mohli přímo seznámit s nejstaršími literárními památkami slovanskými, jednak jako přirozenou „vstupní bránu“ do slovanské filologie, jako základní slovansky komparatistickou disciplínu literární, ale zejména lingvistickou. Pro tyto srovnávací aspekty ve využití staroslověnštiny při studiu slovanské filologie se stolice staroslověnštiny obsazovaly zpravidla pracovníky, kteří byli zároveň zaměřeni i ke srovnávací slovanské jazykovědě.

Filozofická fakulta brněnské univerzity měla to štěstí, že se pro ni podařilo od samého počátku získat komparatistu a paleoslovenistu mezinárodního věhlasu: V. Vondrák (→), povoláný do Brna z vídeňské univerzity, se od studijního roku 1921/22 ujal obvyklé cyklické přednášky ze stsl. mluvnice i příslušného seminárního cvičení. Přednášel však kromě toho i na speciální témata. V době svého brněnského působení měl Vondrák za sebou velké paleoslovenistické práce: *Studie z oboru csl. písemnictví*, studie o Janun Exarchovi bulharském, o Kijevských listech a Pražských zlomcích, o penitenciálu, o legendě o sv. Václavu, edici Glagolity Clozova i obě vydání své rozsáhlé staroslověnské mluvnice. Dále Vondrák otiskoval převážně studie ze srovnávací slovanské jazykovědy. Z oboru paleoslovenistiky mj. vydal církevněslovanskou chrestomatii, cennou vydanými texty a dobrým studijním slovníčkem.

K Vondrákovým brněnským žákům patřil M. Noha (→), v letech 1921 až 1931 první asistent slovanského semináře. Ten se však po nenadálé Vondrákově smrti v roce 1925 nemohl stát ještě jeho nástupcem; z oboru paleoslovenistiky publikoval vědecké práce až mnohem později, již mimo svazek brněnské univerzity.

Přednášky a semináře ze staroslověnštiny od letního semestru 1925/26

do zimního semestru 1928/29 suploval F. Trávníček (→), který však byl vědecky orientován na češtinu a k paleoslovenistické problematice přispěl — později — právě z hlediska bohemistického příležitostnými články o slovanských základech spisovné češtiny (1947) a o Jagičovských a Paterových glosách (1948).

Od letního semestru 1928/29 se paleoslovenistiky a srovnávací slovanské jazykovědy ujal B. Havránek (→); vedle obvyklých úvodních přednášek mluvnických charakterizoval zevrubně i lexikální složení staroslověnštiny a v seminářích četl kromě památek kanonických i ukázky z mladších csl. textů různých redakcí. Vědecky pěstoval stsl. tematiku — vedle témat jiných — průběžně po celou dobu své badatelské činnosti. Staroslověnština i církevní slovanština mladších redakcí byla silně zastoupena v Havránkově srovnávací dvojdílné monografii o slovese v slovanských jazycích, z níž později pořídil výtah. Stsl. období české knižní vzdělanosti bylo v syntetické zkratce zpracováno v jeho *Vývoji spisovného jazyka českého* (1936). V období nacistické okupace položil Havránek v ČAVU organizační základy díla, které se začalo realizovat až později a jehož byl redaktorem: akademického *Slovníku jazyka staroslověnského* (vychází v sešitech od roku 1958). K staroslověnštině se později Havránek opětovně vracel v některých svých pracích, které uveřejňoval už po svém odchodu z Brna.

Z Havránkovy brněnské školy vyšlo mnoho filologů, kteří se pak aktivně podíleli na vytváření české lingvistiky a literární vědy; z nich někteří byli činní i na poli paleoslovenistiky, vesměs už mimo svazek brněnské univerzity, např. K. Horálek, který působil jako profesor slovanské jazykovědy na filozofické fakultě UK v Praze, A. Mátl (→), zakládající člen brněnské pobočky akademické kanceláře stsl. slovníku a spoluautor tohoto díla, dále V. Kvas a M. Štěrbová, rovněž spoluautoři *Slovníku jazyka staroslověnského*, Štěrbová pak dlouhodobá vědecká sekretářka jeho redakce.

K otázkám stsl. jazyka a literatury se v období před 2. světovou válkou dostal částečně i R. Jakobson (→) v přednáškách o nejstarších fázích české literatury a o česko-ruských kulturních stycích; tiskem vyšlo jeho pojednání o českém podílu na čsl. kultuře.

Z hlediska literárního a kulturně historického přednášel o csl. vzdělanosti v rámci širšího literárního vývojového proudu obecně slovanského F. Wollman (→). Přehledného zpracování se toto období dočkalo i v jeho syntetických pracích o slovanské slovesnosti.

Po roce 1945 a obnovení činnosti a plné funkce českých vysokých škol odešel B. Havránek do Prahy. Na uvolněnou stolicí slovanské jazykovědy a staroslověnštiny v Brně byl povolán J. Kurz (→), habilitovaný v roce 1939 na filozofické fakultě UK v Praze. Do Brna přišel jako autor řady studií o staroslověnštině, zvláště pojednání o kodexu Zografském a rozpravu o členu a spolueditor I. dílu kodexu Assemanova. V prvních poválečných letech vedl přednášky a seminář ze staroslověnštiny paralelně s Kurzem pro nával posluchačů též indoevropeista V. Machek (→). Plodem Kurzova vědeckého úsilí z doby působení v Brně (do roku 1956) byla edice 2. dílu kodexu Assemanova, nové vydání Weingartovy církevněslovanské chrestomatie a řada dílčích studií, např. o slovanských základech naší

vzdělanosti (1947), o zlomku charvátsko-hlaholského žaltáře, o Dobrovském jako paleoslovenistovi aj. Kurz se též intenzívně účastnil přípravných prací ke *Slovníku jazyka staroslověnského*, který začal od roku 1958 vycházet za jeho vlastní redakce.

V Kurzově semináři vznikla řada diplomových a disertačních prací ze stsl. syntaxe. Zájem o syntax vedl Kurze k projektu sborníku, který za jeho redakce (a spoluautorství) vyšel v roce 1963 s názvem *Issledovania po sintaksisu staroslavjanskogo jazyka* a do něhož — kromě jiných autorů — přispěli z Brna R. Večerka statí o syntaxi genitivu, R. Mrázek o syntaxi dativu, J. Bauer o syntaxi lokálu (všichni →), M. Bauerová o syntaxi instrumentálu a S. Herodes o vazbách předložkových.

Z Kurzových brněnských žáků se mnozí uplatnili na našich filologických pracovištích a zčásti se dále věnovali paleoslovenistice; v brněnských akademických ústavech působili a zčásti dosud působí H. Plevačová, S. Herodes, M. Bauerová, E. Havlová (→) aj.: intenzívnější kontakty s fakultou udržovala zejm. L. Pacnerová (→), pověřovaná jako externí spolupracovnice vedením stsl. cvičení.

Na filozofické fakultě zůstal z Kurzových žáků J. Bauer, ale ten se orientoval více komparatisticky, resp. též na bohemistiku, takže do paleoslovenistické problematiky zasahoval jenom přležitostně, např. statěmi o stsl. lokálu, o stsl. *ašte*, o vlivu řečtiny a latiny na vývoj syntaktické stavby slovanských jazyků, mj. též v nemalé míře staroslověnštiny a o syntaktickém systému stsl. ve srovnání s pračeským (velkomoravským).

Vlastním nástupcem J. Kurze po jeho přechodu do Prahy stal se jeho žák R. Večerka. Převzal pedagogický úvazek svého učitele z úvodu do stsl. jazyka a slovanské filologie a přednášel i o stsl. syntaxi a o českém i o ruském typu staroslověnštiny. Vědecky pracuje na úseku stsl. syntaxe; publikoval z ní několik desítek dílčích studií v odborném tisku u nás i v zahraničí (v Bulharsku, Jugoslávii a NSR), knižní monografii o syntaxi aktivních participií v staroslověnštině (1961) a přistupuje k rozsáhlé syntéze, z níž zatím vyšly tiskem 1. a 2. díl (1989 a 1993). Opakovaně se zabýval vlivem řečtiny na staroslověnštinu. Dalším okruhem Večerkových paleoslovenistických zájmů je fungování staroslověnštiny jako spisovného jazyka a problematika nejstarší fáze slovanské písemné vzdělanosti, zejm. též ve staré Moravě a přemyslovských Čechách. Po knižním shrnutí problematiky se vracel k dílčím problémům ve speciálních sondách, otiskovaných u nás, v SSSR, Bulharsku a Rakousku.

Z Večerkových (ale i Erhartových, Lamprechtových, Mrázkových a Šlosarových) žáků našli uplatnění na brněnských akademických pracovištích stsl. slovníku a stsl. etymologického slovníku V. Šaur (→), Z. Šarapatková, J. Šebela, Y. Janyšková, H. Karlíková, L. Hanzíková, P. Valčáková, P. Peňáz aj. Na fakultě z nich zůstala jako odborná asistentka E. Pallasová (→), která se zabývá syntaxí o lexikografií.

Kromě lingvistů zasahovali v poválečném období do paleoslovenistické problematiky částečně též literární historikové F. Wollman, J. Hrabák (→) a M. Kopecký (→) (viz v odd. literárně historickém).